

Siniša Vuković
Split, Selca

IN MEMORIAM:

Zlatan Jakšić

(Selca, 9. I. 1924. – Zadar, 17. III. 2007.)

Kad premine pjesnik, zemlja je svakako tužnija. Samo ona zna koliko. Tako je bilo odvajkada, tako je i danas, kad se u povodu smrti prisjećamo života i književnog djela jednog od najvećih čakavskih pjesnika XX. stoljeća: Zlatana Jakšića.

Pjesnik Zlatan Jakšić rođen je u Selcima na otoku Braču 9. siječnja 1924., a smrt ga je zatekla u Zadru, gradu njegovog najvećeg i najdužeg profesionalnog djelovanja, 17. ožujka 2007.

Pred sveopćom javnošću umjetnički se identificirao pjesničkim kanconijerom *Zavtri i spjaže* (1958.). Objavljivanje upravo ove knjige značilo je početak suvremene čakavske književnosti u nas, tako da se Jakšića može okrstiti i pridjevkom “otac suvremene čakavske književnosti”. Nakon toga uslijedilo je vidljivije čakavsko pjesničko publiciranje, primjetno – u prvom redu – u djelima Drage Ivaniševića, Stjepana Pulišelića i Jure Franičevića Pločara. Smrću Zlatana Jakšića i doslovce se zaokružila pjesnička aktivnost čakavske književnosti XX. stoljeća.

Nakon ovog pjesm zbira Jakšić je objavio još tri zbirke: *Snig na Braču* (1977.), *Vrime od škoja* (1988.) i *Pivac na humaru* (2002.). U međuvremenu je tiskao, u dva izdanja, i čakavski prepjev dijela lirike Sergeja Jesenjina: *Jesenjin po brašku i po brošku* (zajedno s Boljaninom Đurom Žuljevićem, 1989. i 1998.). Ni jedna čakavska antologija nije zaobišla pjesnikovanje Zlatana Jakšića: *Nova čakavska lirika* (1961.), *Korablja začinjavaca* (1969.) i *Čakavsko pjesništvo XX. stoljeća* (1987.), da spomenemo samo najznačajnije. Bio je prvi laureat ovjenčan maslinovim vijencem na danas prestižnoj svehrvatskoj pjesničkoj manifestaciji *Croatia rediviva*, koja se svakog ljeta odvija u njegovim rodnim Selcima. Vijenac mu je dodijeljen za Krvavog Uskrsa palindromske 1991. godine. Doktorskom disertacijom o Jesenjinovu djelu nadsvodio je ondašnju slavistiku i jugoslavistiku, a kao doktor znanosti ostvario je mirovinu na Sveučilištu u Zadru.

Njegov čakavski jezik tipizira izrazita humorna crta, nesusretljiva u tolikoj mjeri i na takvoj razini ni kod jednog drugog pjesnika. Jezik mu je živ i autentičan, a s podjednakom spretnošću bio je kadar na svojem poetskom štafelaju oslikati i kampanilističku naročitost nekog bivšeg mještana, kao i podebljati orise kojeg od svekolikih svjetskih fenomena.

On je svojim pjevanjem dokazao da čakavski jezik nije okljaštren i da nije ograničen na uski krug djelovanja i poetskog dosezanja. Njegove pjesme doista se kočopere univerzalnošću i nije lako nadmašiti njihovo artističko punjenje.

Zlatan Jakšić pjevao je u stihu i u noti. Kao strastveni zaljubljenik u baštinski zov rodni bračkih Selaca, nije se zaboravu opirao jedino stihom na izvornom mjesnom vernakularu, nego je nastavljao i produžavao tradiciju usmene predaje u vidu glagoljaškog pjevanja u crkvi, pa i u onim vremenima s ideološkim verigama, kada mu kao sveučilišnom profesoru nije bilo uputno zalaziti u posvećeni prostor crkvenog interijera.

U Selcima je Zlatan Jakšić bio i ostao *genius loci*, bio je i ostao opće mjesto, ne samo osoba; on je u pravom smislu bio Selčaninom, duhom i tijelom, ljubavlju i strašću. Sa Selcima se posvema identificirao, i mnogi od nas Selčana s njim se poistovjećuju: Zlatan Jakšić jest, zapravo, svatko od nas. Nezaboravni su njegovi javni nastupi kao pjesnika, nezaboravna je atmosfera koju je postizao, kojom je uveseljavao sve one koji su ga slušali: bez obzira na to razumjeli oni njegovu čakavsku *besidu* ili ne. Pijaca u Selcima još podrhtava od snage njegove rime i versa, i neće se stati tresti dokle god bude Selčanina na njoj!

Veliki naš literat, Antun Gustav Matoš, sjetivši se mnogoga groba mladog hrvatskog pisca i pjesnika, ustvrdi nekoć kako je smrt oduvijek imala dobar ukus. I u ovom slučaju smrt se pokazala razboritim izbornikom: Zlatana Jakšića pozvala je sebi upravo na skodnji dan Matošev: 17. ožujka. A i rođenjem je bio predodređen u njegovom krilu se grijati, jer je jutro selačke visoravni ugledao i plačem bio razbudio, kako rekoh, 1924. godine, u godini obilježavanja 10. obljetnice Matoševe smrti.

Opraštam se od Vas, dragi prijatelju i uzore u pjesmi, u ime manifestacije *Croatia rediviva* i njezinog utemeljitelja dr. Drage Štambuka; opraštam se od Vas i u ime Društva hrvatskih književnika na čelu s predsjednikom Stjepanom Čuićem; opraštam se od Vas u svoje osobno ime i u ime svoje obitelji.

Zaista je zemlja tužnija kad premine pjesnik. I ova zadarska po kojoj je pjesnik Jakšić stupao, i ona selačka, iz koje je barba Zlatan poniknuo. Bile mu lake, i jedna i druga.

(Pročitano nad grobom Zlatana Jakšića
u Zadru, 20. ožujka 2007.)

Ćulak

Za svē ćulke žive i mrtve

Da nī od njēga potrība
i da nī fāli,
ne bīdu ga izventāli.

A da ga nīsū izventāli,
ne bīdu ga uspijentāli.

A da ga nīsù uspijentāli,
ne bīdu ga ni piturāli.

A da ga nīsù piturāli,
nikì vrāg bi mu fāli.

A da mu čā fāli,
ne bī mōga stāt na gomīli.

A da nī na gomīli,
ne bī se vīdi.

A da se ne vīdi,
ne bī bī ćulāk.

A da nī ćulāk,
slīčī bi na strāšilo.

A da nī strāšilo,
parī bi čovīk.

A da je čovīk,
ne bī bī ćulāk.

A kad je ćulāk,
ondā nī prīlīka ni slīka
od čovīka –

tāko i sāda
i vāzda
i u vīke vīka.
Kāmen.

Kāmara starīnska

Ormarūn
kolōr marūn,
kojēga nī bīlo lāko stēc...

kantunāl,
kojēmu je jūta potrība lēc...

i škabēl,
ča ne bī mōga utēc...

Kandalōrska svīčā
kraj slīke mladīčā,

kojī ne pīta jīčā
otkād su ga dāli za fratrīčā.

Jūtro

Nājpri zaškrīpju pōsteje,
pa krakūnī
pa skāle u kampanēlu.

Ondā pōčmedu kašjāt zvōnci,
pa jūdi,
pa tēce po kužīnān.

Pa se rasplāču tovāri,
tīci
i po gustīrnān sīci...

I jūdi počīmju iskāt španjulēte,
ženē kvās,
a dicā kalcēte.

I dôkle se onì obùju,
sûnce je već prîšlo Vrùju
i tovãri već navèliko putùju...

Lumbrèla

Kad se iz Amèrike vraća bogataš
na kameniti òtok náš,
ondã se u vapôru vòzi sílna ròba:
dvãdeset ì dva zlãtna zûba
i kvintãl dròba.

I jûdi srídnjega stãnja,
kad se vrãtídu iz onèga blagostãnja,
ne izlãzu bèz aparãta u rúcì,
i na svíman su štravagãne šjãlpe
i širòki klobucì.

A kad se vrãti çovìk siromãšni,
gòbãve škíne
(iz onè proklète Argentíne),
na njèmu su sãmi botùnì i šuštíne
i sitnarìje svãke,
kajìši i tirãke.
I kã jedína vrídnòst vèla –
neduperãna i nõva
... lumbrèla,

pod kojøn izglèda bogatìji i vîši
i kojã ga tìši,
da je i òn, Bògu fãlã,
dòni iz Amèrik
ništò kapitalã.

Partênca

Kad je vapôr fišćã
otãc je tovãra išćã.

U Zdrãvu Mar`iju
p`it`i je galantar`iju.

U sunãc ist`ok
v`ezã je zãdnji fj`ok.

Ondã je oš`inu,
mãt`er je odr`iš`ila c`imu,

brãt je u p`osteji zahl`enca,
a s`us`id je r`eka P a r t ê n c a.